

Beleidsmonitoring van vogels
in het kader van ANLb in
2022:
samenvatting van de
verrichte werkzaamheden

Rob Vogel
Arjan Boele
Joost van Bruggen
Albert de Jong
Bernice Goffin
Jan-Willem Vergeer
Erik van Winden
Dirk Zoetebier

Sovon-rapport 2023/15

Beleidsmonitoring van vogels in het kader van ANLb in 2022

samenvatting van de verrichte werkzaamheden

Rob Vogel, Arjan Boele, Joost van Bruggen, Albert de Jong, Bernice Goffin, Jan-Willem Vergeer, Erik van Winden en Dirk Zoetebier

Dit rapport is samengesteld in opdracht van BIJ12

Werkt voor provincies

Colofon

Type informatie	Omschrijving/naam	Datum
Auteur(s):	Rob Vogel, Arjan Boele, Joost van Bruggen, Albert de Jong, Bernice Goffin, Jan-Willem Vergeer, Erik van Winden & Dirk Zoetebier.	13-01-2023
Versie:	Definitief	17-01-2023
Inhoudelijke toets:	Erik Kleyheeg	17-01-2023
Vrijgave:	Rob Vogel	17-01-2023

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2023

Dit rapport is samengesteld in opdracht van BLJ12

Wijze van citeren: Vogel R., Boele A., van Bruggen J., Goffin B., Vergeer J.W., van Winden E. & Zoetebier D. 2023. Beleidsmonitoring van vogels in het kader van ANLb in 2023: samenvatting van de verrichte werkzaamheden. Sovon-rapport 2023/15. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

ISSN: 2212-5027

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon en/of opdrachtgever.

Inhoud

Samenvatting.....	2
1. Inleiding.....	3
2. Werving, opleiding en binding van vrijwilligers.....	4
2.1 Uitgangssituatie.....	4
2.2 Werving, binding en opleiding van monitoringvrijwilligers	4
2.3 Discussie en aandachtspunten	4
3. Monitoring van broedvogels in steekproefgebieden	5
3.1 Uitgangspunten	5
3.2 Verrichte inspanningen en resultaten.....	5
3.3 Conclusies en aandachtspunten	7
4. Monitoring zeldzame broedvogels en kolonievogels	8
4.1 Uitgangssituatie.....	8
4.2 Kolonievogels	8
4.3 Zeldzame broedvogels.....	9
4.4 Conclusies en aandachtspunten.....	9
5. Monitoring van Watervogels	10
5.1 Uitgangssituatie.....	10
5.2 Uitgevoerde werkzaamheden	10
5.3 Conclusies en aandachtspunten	11
6. Monitoring van Wintervogels.....	12
6.1 Uitgangssituatie.....	12
6.2 Verrichte inspanningen en resultaten.....	12
6.3 Conclusies en aandachtspunten.....	13
7. Monitoring via Meetnet Nestkaarten	14
7.1 Uitgangssituatie.....	14
7.2 Verrichte inspanningen en resultaten	14
7.3 Conclusies en aandachtspunten	15
8. Referenties	16

Samenvatting

In dit rapport zijn de in 2022 verrichte werkzaamheden ten behoeve van de landelijke beleidsmonitoring van vogels in het kader van ANLb samengevat. Bij deze monitoring wordt voortgeborduurd op de monitoring in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring. De beleidsmonitoring richt zich op de ontwikkeling van aan boerenland gebonden vogelsoorten in gebieden met ANLb, gespiegeld aan 'referentiegebieden' (controlegebieden) zonder ANLb-Invloed.

De monitoring is ingericht op basis van twee meetdoelen:

1. het volgen van de ontwikkeling in aantal en/of verspreiding van vogels (ANLb-doelsoorten) in gebieden met ANLb
2. het meten van het verschil in ontwikkeling in aantal en/of verspreiding van vogels (ANLb-doelsoorten) tussen gebieden met en zonder ANLb.

Werving, opleiding en binding van monitoringvrijwilligers

In 2022 zijn cursussen en lezingen verzorgd in 'prioritaire' regio's, met name regio's met leefgebied droge dooradering. Veel van de daarin voorkomende doelsoorten worden nog niet voldoende gemeten. Per saldo leiden de cursussen tot een toename van enkele tientallen vrijwillige tellers per jaar. Een deel van de nieuwe tellers werden 1-op-1 in het veld ingewerkt.

Monitoring van broedvogels in steekproefgebieden

In het broedseizoen van 2022 zijn ten minste 616 relevante meetpunten geteld. Om te kunnen voldoen aan de landelijke doelstelling van de ANLb-beleidsmonitoring, is uiteindelijk niet zozeer het aantal meetpunten in gebieden met ANLb-overeenkomsten en in referentiegebieden van belang, maar het aantal meetpunten waar de doelsoorten daadwerkelijk als broedvogel zijn vastgesteld. In dit rapport wordt gewerkt met de vuistregel dat een soort op ten minste 60 meetpunten vastgesteld moet zijn om voldoende onderbouwde uitspraken te kunnen doen. In totaal 10 soorten voldoen aan de eis van 60 meetpunten in ANLb-gebied. In referentiegebieden voldoen eveneens 10 soorten aan deze eis.

Monitoring van zeldzame broedvogels en kolonievogels

Van de meeste doelsoorten wordt een substantieel deel van de populatie in agrarisch gebied gevolgd. Van de kolonies Huiswaluw en Roek liggen veel kolonies nabij ANLb-gebied en in referentiegebieden die betrokken kunnen worden bij evaluaties van de beleidsmonitoring. Dit geldt ook voor Steenuil en Kerkuil, beide vrij zeldzame broedvogelsoorten die (ook) via het Meetnet Nestkaarten gevolgd worden. Enkele soorten zijn te zeldzaam om bij analyses te kunnen betrekken. Tellers die 'gebiedstotalen' doorgeven worden benaderd om de exacte verspreiding door te geven.

Aanpassingen in de landelijke monitoring van watervogels

Waarnemers zijn via oproepen in de maandelijkse nieuwsbrieven verzocht om waarnemingen van ANLb-soorten (watergebonden niet-broedvogels) in te tekenen in hun telgebieden. Met de verbeterde online-invoer van de watervogeltellingen is het makkelijker geworden om soorten digitaal op de exacte locatie in te tekenen. Er is nog steeds een stijgende lijn in het aandeel van ANLb niet-broedvogelsoorten dat wordt ingetekend bij de reguliere watervogeltellingen. De intekenpercentages lagen in de meeste gevallen hoger dan voorgaande jaren. Het totaal aantal ingetekende vogels is gestegen tot boven de 50%.

Monitoring van wintervogels

Dit onderdeel richt zich op wintervogels (telperiode 16 december t/m 1 januari), voor zover niet watergebonden. Er wordt gewerkt met routes met 20 vaste punten waar 5 minuten wordt geteld. In het najaar is gericht gezocht naar nieuwe tellers in regio's waar nieuwe telroutes gewenst waren. Dit is een uitdaging, omdat er in de meeste regio's weinig winterpakketten zijn; het aantal potentiële tellers vormt geen belemmering. Sinds de start van de ANLb-beleidsmonitoring is het aantal getelde routes sterk toegenomen, van ca. 450 in 2015 naar ruim 650 in 2022. Tot en met 15 januari 2023 zijn de telresultaten van 655 telroutes met elk 20 punten ingevoerd. De beperkende factor bij wintervogels is dat er nog relatief weinig ANLb-winterpakketten zijn. Het al hoge aantal getelde routes/telpunten neemt met >5% per jaar toe, wat perspectief biedt op het moment dat ook het areaal winterpakketten verder toeneemt.

Monitoring via het Meetnet Nestkaarten

Voor Steenuil zijn we positief over de haalbaarheid van de ANLb-meetdoelen op korte termijn (<3 jaar), voor Kerkuil gaan de ontwikkelingen en de bereidheid de goede kant op voor in ieder geval de middellange termijn. Een analyse in 2019 (toekenningssystematiek) wees echter eerder al uit dat voor beide soorten voldoende gegevens beschikbaar zijn in geschikt en referentiegebied om een analyse van ANLb-beleid te kunnen maken.

1. Inleiding

In 2016 is de stelselherziening Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) van start gegaan. Om de effectiviteit van het nieuwe stelsel te beoordelen zijn twee monitoringssystemen opgezet, één voor de *beleidsmonitoring* en één voor de *beheermonitoring*. De collectieven zijn verantwoordelijk voor de *beheermonitoring*, die duidelijk moet maken of het gevoerde beheer tot de gewenste beheerresultaten leidt en hoe het beheer kan worden geoptimaliseerd. De *beleidsmonitoring* is een verantwoordelijkheid van de provincies. Op basis van de gegevens uit de *beleidsmonitoring* wordt op landelijk niveau de ecologische effectiviteit van het agrarisch natuurbeheer gemeten. Dat wil zeggen dat beoordeeld moet worden of kwetsbare en veelal afnemende populaties van soorten van de Vogelrichtlijn en Habitatrictlijn die vooral voorkomen in agrarisch gebied de beoogde impulsen krijgen.

De *beleidsmonitoring* van vogels wordt uitgevoerd door Sovon in opdracht van BIJ12 namens de provincies. Hierbij wordt voortgeborduurd op de landelijke vogelmonitoring in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM). Feitelijk wordt het netwerk aan meetpunten waar nodig verder 'verdicht'. Om te kunnen beoordelen of de ontwikkelingen van de ANLb-doelsoorten (mede) het gevolg zijn van ANLb, dient niet alleen in en rondom ANLb-gebied gemeten te worden, maar ook in referentiegebieden die niet onder invloed staan van het ANLb.

In de volgende hoofdstukken wordt per monitoringonderdeel ingegaan op de in 2022 door Sovon verrichte werkzaamheden en op de voorlopige resultaten daarvan.

De *beleidsmonitoring* van vogels is namens BIJ12 begeleid door Margo Cadée en de NEM-begeleidingscommissie voor vogelmeetnetten. De voortgang is door Sovon op 29 september 2022 ook in de NEM-begeleidingscommissie voor vogelmeetnetten besproken.

2. Werving, opleiding en binding van vrijwilligers

2.1 Uitgangssituatie

Er moet voldoende aanwas van vogeltellers zijn om de gewenste monitoringinspanningen op peil te brengen en te houden. Vooral in agrarisch gebied is dat een uitdaging, omdat grote delen daarvan tegenwoordig uit vogelarm habitat bestaan. Investing in de werving, binding en opleiding van het tellerscorps is dus essentieel voor langjarig succesvolle ANLb-beleidsmonitoring.

2.2 Werving, binding en opleiding van monitoringvrijwilligers

Voor de opleiding van nieuwe tellers zijn (online) cursussen ontwikkeld, waar een deel van de nieuwe tellers gebruik van maakt. Veel aankomende tellers draaien echter eerst mee in bestaande telgroepen, en worden daarin opgeleid. In de nieuwe online-watervogelcursus wordt met het oog op de ANLb-beleidsmonitoring specifiek aandacht besteed aan het op een (digitale) kaart intekenen van groepen watervogels.

Activiteiten najaar 2021 tot en met najaar 2022

Aanvullend op de cursussen die in NEM-kader worden georganiseerd worden in ANLb-verband extra cursussen georganiseerd, die zich richten op vogels in regulier boerenland:

- cursussen met een theorie- en praktijkdeel werden georganiseerd in Friesland (2), Groningen en in Twente.
- Er werd een landelijke digitale ‘opfriscursus’ voor monitoring van vogels in agrarisch gebied georganiseerd, waaraan 250 mensen deelnamen.
- Er werd een digitale start- en opfrisavond voor MAS georganiseerd, waarbij 50 mensen aanwezig waren. Startende tellers zijn daarnaast een ochtend begeleid in het veld.
- Aanvullend op de digitale watervogelcursus, waaraan 240 mensen deelnamen werden er fysieke watervogelcursussen in het veld georganiseerd. De meeste richtten zich op waterrijke gebieden maar er werden ook gebiedsgerichte cursussen in regulier agrarisch gebied georganiseerd waaraan 30 aspirant-watervogeltellers participeerden.

Binding van monitoringsvrijwilligers kan op verschillende manieren worden bewerkstelligd. Om te beginnen moet het vogels tellen voor de vrijwillige waarnemers niet moeilijker zijn dan nodig. De afgelopen jaren is in NEM-verband al veel energie gestoken in het waar mogelijk wegnemen van administratieve lasten. Zo is een app ontwikkeld die het de waarnemers mogelijk maakt om waarnemingen meteen in te voeren en te uploaden naar het monitoringportaal. Sinds november 2019 kan dit niet alleen voor de gebruikers van Android-tablets en mobiele telefoons (80% waarnemers) maar ook voor gebruikers van Apple-devices (20% waarnemers). Het verwerken van waarnemingen tot territoria (‘autoclustering’) gebeurt automatisch.

Naast ondersteuning is terugkoppeling essentieel. De monitoringvrijwilligers willen daarnaast weten wat de ontwikkeling is van de boerenlandvogels, en wat de rol van ANLb daarin is. Die terugkoppeling gebeurt onder andere via de twee jaarlijkse monitoringrapporten die de monitoringvrijwilligers krijgen toegezonden (voor zover ze meedoen aan monitoring van broedvogels en niet-broedvogels) en daarnaast via toezending van nieuwsbrieven, het organiseren van de Landelijke Dag en het verzorgen van lezingen. Dit laatste onderdeel wordt in het kader van de ANLb-beleidsmonitoring gedaan in gebieden waar extra inspanning gewenst is.

2.3 Discussie en aandachtspunten

Voor zowel broedvogels als niet-broedvogels zijn wervings- en opleidingsactiviteiten georganiseerd. Voor de monitoringsonderdelen kolonievogels, zeldzame soorten, watervogels en wintervogels zijn er voldoende tellers beschikbaar, hoewel ook hier onderhoud van het vrijwilligersbestand voortdurend nodig blijft. Voor broedvogelmonitoring in het leefgebied dooradering is het vrijwilligersbestand nog onvoldoende op peil. Werving voor telwerk (BMP) in wat saaiere landschappen vergt extra inspanning, en levert niet altijd het gewenste resultaat op.

3. Monitoring van broedvogels in steekproefgebieden

3.1 Uitgangspunten

Onder steekproefgebieden worden in dit verband de BMP-telgebieden en het Meetnet Agrarische Soorten (MAS) verstaan, beide onderdeel van het landelijk meetnet Broedvogels (Boele *et al.* 2022, CBS 2022). Lang niet alle steekproefgebieden (hierna meetpunten) in agrarisch gebied zijn geschikt om mee te doen bij de beleidsmonitoring van vogels in het kader van ANLb. De meetpunten dienen te voldoen aan de volgende in 2018 (Teunissen *et al.* 2018) vastgestelde criteria:

- Een ANLb-metpunt of referentiemetpunt moet voor minimaal 75% bestaan uit agrarisch gebied;
- Een ANLb-metpunt of referentiemetpunt mag voor maximaal 5% uit gerealiseerde NNN bestaan;
- Een meetpunt kwalificeert als ANLb-metpunt indien voor minimaal 10% van de oppervlakte een beheerovereenkomst in het kader van ANLb is afgesloten. Bij lijnvormige elementen onder ANLb-beheer is gewerkt met een buffer van 100 meter rondom; de oppervlakte binnen de buffer geldt dus als ANLb-beheer;
- Een referentiegebied kwalificeert alleen als er geen ANLb-overeenkomsten in liggen;

Bij de beoordeling van de (voorlopige) resultaten is uitgegaan van deze criteria. Ongeveer de helft van de meetpunten in agrarisch gebied voldoet hieraan.

3.2 Verrichte inspanningen en resultaten.

In het broedseizoen van 2022 zijn ten minste 616 relevante meetpunten geteld (tabel 3.1). Dit is de stand op 2 januari 2023.

Tabel 3.1. Gerealiseerde BMP/MAS-tellingen in ANLb-gebied en referentiegebied in 2022, afgezet tegen het voorgaande jaar.

Provincie	Realisatie 2022 ANLb- overeenkomst	Referentie	Provincie	Realisatie 2021 ANLb- overeenkomst	Referentie
Drenthe	9	33	Drenthe	16	31
Flevoland	4	21	Flevoland	5	21
Friesland	68	39	Friesland	73	33
Gelderland	53	47	Gelderland	58	50
Groningen	36	39	Groningen	40	37
Limburg	3	2	Limburg	4	2
Noord-Brabant	17	56	Noord-Brabant	16	37
Noord-Holland	27	23	Noord-Holland	26	21
Overijssel	9	11	Overijssel	18	21
Utrecht	10	2	Utrecht	120	12
Zeeland	3	24	Zeeland	2	21
Zuid-Holland	41	39	Zuid-Holland	29	26
Totaal	280	336	Totaal	407	312

Tabel 3.1 laat zien dat het aantal meetpunten met ANLb-pakketten en het aantal meetpunten dat kwalificeert als referentiegebied vergelijkbaar is met vorig jaar. Het hogere aantal in 2021 in Utrecht is grotendeels het gevolg van de meetpunten die in opdracht van de provincie in het kader van een weidevogelkartering zijn geteld.

Om te kunnen voldoen aan de landelijke doelstelling van de ANLb-beleidsmonitoring, is uiteindelijk niet zozeer het aantal meetpunten in gebieden met ANLb-overeenkomsten en in referentiegebieden van belang, maar het aantal meetpunten waar een doelsoort als broedvogel is vastgesteld (tabel 3.2). Vooralsnog wordt gewerkt met de vuistregel dat een soort op ten minste 60 meetpunten moet zijn vastgesteld om voldoende onderbouwde uitspraken te kunnen doen. Bij toekomstige evaluaties is dat eventueel ook mogelijk bij soorten met minder (of meer) meetpunten, maar dat zal afhangen van de spreiding over verschillende strata etc.

Uit tabel 3.2 kan worden afgeleid dat ten minste 10 soorten voldoen aan de eis van 60 meetpunten in ANLb-gebied. In referentiegebieden voldoen eveneens 10 soorten (niet dezelfde soorten) aan de eis van 60 meetpunten.

Tabel 3.2. Overzicht van het aantal meetpunten waarop doelsoorten in 2022 zijn vastgesteld. Indien groen gearceerd voldoet het aantal positieve meetpunten aan de vuistregel (60 positieve meetpunten). De tabel brengt alleen de doelsoorten in beeld voor zover broedvogel en voor zover die met een steekproefaanpak worden gemonitord.

Doelsoorten	ANLb	Referentie	Doelsoorten	ANLb	Referentie
Wintertaling	11	7	Boerenzwaluw	17	42
Zomertaling	27	3	Boempieper	6	19
Slobeend	123	30	Graspieper	153	129
Torenavalk	12	26	Gele Kwikstaart	133	182
Patrijs	22	43	Witte Kwikstaart	46	88
Kwartel	19	31	Gekraagde Roodstaart	12	27
Waterhoen	58	63	Roodborsttapuit	46	98
Scholekster	223	175	Grote Lijster	6	16
Kievit	230	216	Spotvogel	25	36
Watersnip	15	5	Braamsluiper	15	25
Grutto	185	40	Tuinfluit	21	46
Wulp	41	53	Grauwe Vliegenvanger	4	10
Tureluur	176	48	Wielewaal	2	4
Houtduif	65	104	Spreeuw	27	39
Zomertortel	1	0	Huismus	15	45
Koekoek	23	36	Ringmus	23	26
Ransuil	1	1	Groenling	18	48
Groene Specht	11	29	Kneu	73	83
Veldleeuwerik	104	116	Geelgors	15	45

Bij de beoordeling van de tabel zijn de volgende aandachtspunten van belang:

- Sommige doelsoorten komen nauwelijks nog voor in referentiegebieden*
 Bepaalde doelsoorten komen vanwege de eisen die ze aan hun broedomgeving stellen nauwelijks nog voor in regulier agrarisch gebied. Dit geldt met name voor soorten die gebaat zijn bij natte graslanden zoals Zomertaling, Watersnip en in wat mindere mate ook Slobeend en Grutto. Ook soorten die hechten aan kleinschalig en extensief gebruikt boerenland (zoals Patrijs, Kwartel) komen tegenwoordig nog maar spaarzaam voor in regulier agrarisch gebied. Het is daarmee een uitdaging om voldoende referentiemeetpunten te vinden waar deze soorten nog voorkomen. Zie voor de Patrijs ook het volgende punt.
- Sommige soorten zijn inmiddels (bijna) te zeldzaam*
 Enkele soorten zijn inmiddels - ook in gebieden met agrarisch natuurbeheer - te zeldzaam om te monitoren via een steekproefaanpak. Dit geldt in ieder geval voor de Zomertortel, die sinds 1990 met meer dan 95% is afgenomen. Ook de Patrijs is gedecimeerd sinds 1990, maar restpopulaties zijn nog wel in agrarisch gebied te vinden. Voor beide soorten wordt inmiddels gewerkt met een alternatieve aanpak (tellingen in grote steekproefgebieden). Gegeven de zeldzaamheid is de Patrijs overigens in meer meetpunten vastgesteld dan vooraf verwacht werd. Dat kan betekenen dat steekproefmonitoring een belangrijke informatiebron blijft, aanvullend op de nieuwe aanpak (grote telgebieden).
- Erfvogels moeten beter in de steekproef*
 Tot 2021 werden de meetpunten zo geselecteerd dat geen uitstralend effect van boerenerven en andere solitaire gebouwen in het boerenland werd verwacht. Door de schaalvergroting breidden veel agrarische bouwvlakken de afgelopen jaren sterk uit. Tegelijkertijd zijn bij de herziening van de doelsoorten in 2018 meer erfvogels toegevoegd. De inzet (in o.a. de nieuwe broedvogelhandleiding) is de ligging zodanig aan te passen dat de meetpunten erven in agrarisch gebied beter bestrijken.

3.3 Conclusies en aandachtspunten

- Van de meeste soorten weidevogels en akkervogels wordt een goed beeld verkregen van de ontwikkelen in ANLb-gebied en referentiegebieden;
- Het blijft van belang om het aantal ANLb-meetpunten en referentiemeetpunten uit te breiden nabij erven in het agrarisch gebied.

4. Monitoring zeldzame broedvogels en kolonievogels

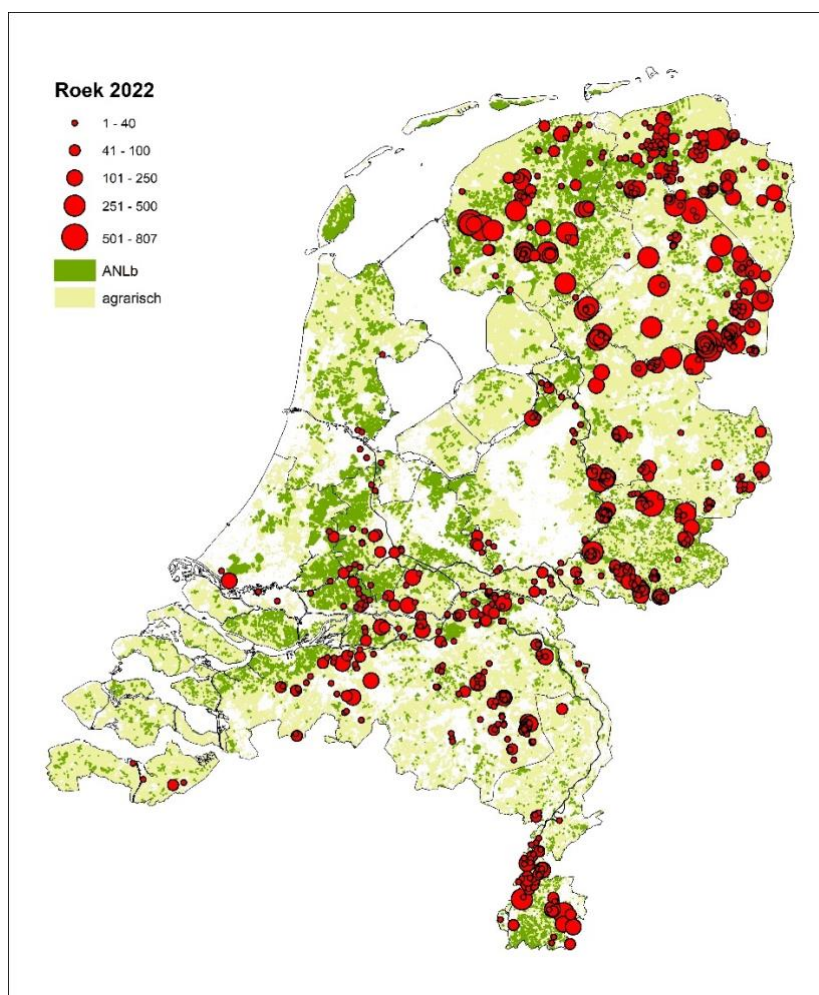
4.1 Uitgangssituatie

Een deel van de ANLb-doelsoorten wordt in Nederland gerekend tot de zeldzame broedvogels of tot de kolonievogels. Deze soorten zijn niet goed via meetpunten te monitoren. Hiervoor is jaarlijks landdekkend onderzoek nodig, of ten minste onderzoek in (zeer) grote steekproefgebieden zoals (sub-) regio's (Boele *et al.* 2022). De voortgang van de monitoring wordt in dit hoofdstuk beschreven.

4.2 Kolonievogels

In 2019 is de wijze van toekenning van kolonies van doelsoorten naar ANLb-gebieden of referenties bepaald (Kleyheeg & Zoetebier 2019). Kolonies kwalificeren als ANLb-kolonie indien het gebied binnen de gemiddelde foerageerafstand rondom de kolonie voor minimaal 75% bestaat uit agrarisch gebied, op ten minste 10% van de oppervlakte een ANLb-overeenkomst is afgesloten en het gebied voor maximaal 5% bestaat uit NNN. Indien binnen de gemiddelde foerageerafstand geen ANLb plaatsvindt (maar wel voor meer dan 75% uit agrarisch gebied bestaat en het aandeel NNN niet hoger is dan 5%), dan kwalificeert de kolonie als referentie.

Van soorten kolonievogels bevonden zich gemiddeld over 2016-18 voldoende kolonies in ANLb-gebied en in referentiegebieden om die te betrekken bij ANLb-evaluaties: Huiszwaluw en Roek (Kleyheeg & Zoetebier 2019). Figuur 4.1 geeft ter illustratie de verspreiding van roekenkolonies weer, waarbij ook de ligging van agrarisch gebied met of zonder ANLb is weergegeven. In tabel 4.1 is het aantal relevante kolonies weergegeven dat in 2022 geteld is. Dit is een voorlopig overzicht.

Figuur 4.1. Roekenkolonies in 2022 (stippen) in relatie tot de ligging van ANLb-gebieden (groene gebieden)

Tabel 4.1. Voorlopig overzicht van het aantal bewoonde kolonies en aantal nesten van de kolonievogelsoorten binnen ANLb-intoed, in referentiegebied en in overig gebied in 2023*. *Voor de Purperreiger is alleen het totaal gegeven. Deze doelsoort broedt uitsluitend in natuurgebieden, maar foerageert wel langs boerensloten in agrarisch gebied.

Soort	Kolonies 2022	Nesten 2022	Landelijke populatie	ANLb 2022 (kol - nest)	Referentie '22 (kol - nest)	Overig 2022 (kol - nest)
Purperreiger	21	1.089	1150-1250 (2021)	zie*	zie *	zie *
Visdief	254	12.717	15.750-16.750 (2021)	7 (300)	5 (93)	242 (12.324)
Zwarte Stern	59	1.255	1425-1550 (2021)	9 (370)	1 (12)	49 (873)
Roek	728	42.189	51.500-54.500 (2021)	10 (419)	41 (1.252)	677 (40.518)
Huiszwaluw	1.565	42.729	85.000-120.000 ('18-20)	66 (1.527)	265 (7.089)	1234 (34.113)

4.3 Zeldzame broedvogels

In tabel 4.2 is een overzicht gegeven van de zeldzame broedvogels die in 2022 in ANLb- en referentiegebieden zijn vastgesteld. Bij de toekenning zijn de volgende criteria gehanteerd: ANLb: punt in agrarisch gebied, binnen straal van 300 meter minimaal 10% ANLb en maximaal 5% SNL. Referentie: punt in agrarisch gebied, binnen straal van 300 meter géén ANLb en maximaal 5% SNL

Tabel 4.2. Zeldzame broedvogels in 2022 (voorlopig overzicht). Weergegeven is 1) soortnaam, 2) Geteld 2022: geteld aantal territoria (landelijk), 3) recente schatting van het landelijk aantal broedparen, 4) N_punt: aantal territoria waarvan een 'stip' beschikbaar is (exacte ligging territorium), 5) ANLb (%): percentage territoriumstippen dat in ANLb-gebieden ligt, 6) referentie (%): percentage territoriumstippen in referentiegebied en 7) overige: territoriumstippen buiten ANLb en referentie. In 2018 is de soortenlijst herzien, in deze tabel zijn de zeldzame soorten van de herziene lijst opgenomen (Kleyheeg & Zoetebier 2019).

Soort	Geteld 2022	Landelijke Populatie	N_punt	ANLb (%)	Referentie (%)	Overig (%)
Grauwe Kiekendief	58	58 (2021)	30	3	67	30
Kwartelkoning	82	90-105 (2021)	69	2	7	91
Kemphaan	9	10-20 (2018-20)	9	0	0	100
Steenuil*	3032	8000-9500 (2020)	539	2	28	70
Velduil	2	5-10 (2021)	2	0	0	100
Kramsvogel	5	10-25 (2018-20)	5	0	0	100
Grauwe Klauwier	965	950-1100 (2021)	676	0	6	94
Grauwe Gors	2	2-3 (2021))	0	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

* van Steenuil zijn in deze tabel alleen gegevens vanuit BMP-telgebieden opgenomen; voor deze soort is ook informatie beschikbaar vanuit het Meetnet Nestkaarten.

Van de Grauwe Kiekendief, Kwartelkoning, Velduil en Grauwe Klauwier is meer dan 75% van de landelijke populatie geteld. Sommige soorten zijn te zeldzaam in agrarisch gebied om eventuele verschillen tussen ANLb-gebied en regulier agrarisch gebied hard te kunnen maken. Dat geldt in het bijzonder voor Kemphaan, Velduil, Kramsvogel en Grauwe Gors en Velduil. Van de Grauwe Klauwier houden we de verspreiding (en telinspanning) extra in de gaten omdat de populatie de afgelopen jaren is gegroeid met, voor deze eeuw, recordaantallen in 2021 (Boele *et al.* 2022). De Steenuil wordt zowel via zowel telgebieden als via het Meetnet Nestkaarten gevolgd.

4.4 Conclusies en aandachtspunten

Van de meeste doelsoorten wordt een substantieel deel van de populatie in agrarisch gebied gevolgd. Van de kolonievogelsoorten Huiszwaluw en Roek liggen voldoende kolonies in/nabij ANLb-gebied en in referentiegebieden om die te betrekken bij evaluaties van de beleidsmonitoring. Dit geldt ook voor Steenuil en Kerkuil, beide vrij zeldzame broedvogelsoorten die deels resp. geheel (ook) via het Meetnet Nestkaarten gevolgd worden. Van de meeste zeldzame soorten en kolonievogels is de meerderheid van de data ook voldoende nauwkeurig voor ANLb beschikbaar. Dat wil zeggen: op territoriumniveau, om de koppeling tussen wel en niet beschikt gebied te kunnen maken. Enkele soorten zijn echter te zeldzaam om bij analyses te kunnen betrekken. Tellers die 'gebiedstotalen' doorgeven worden benaderd om de exacte verspreiding door te geven door alsnog 'stippen te zetten'.

5. Monitoring van Watervogels

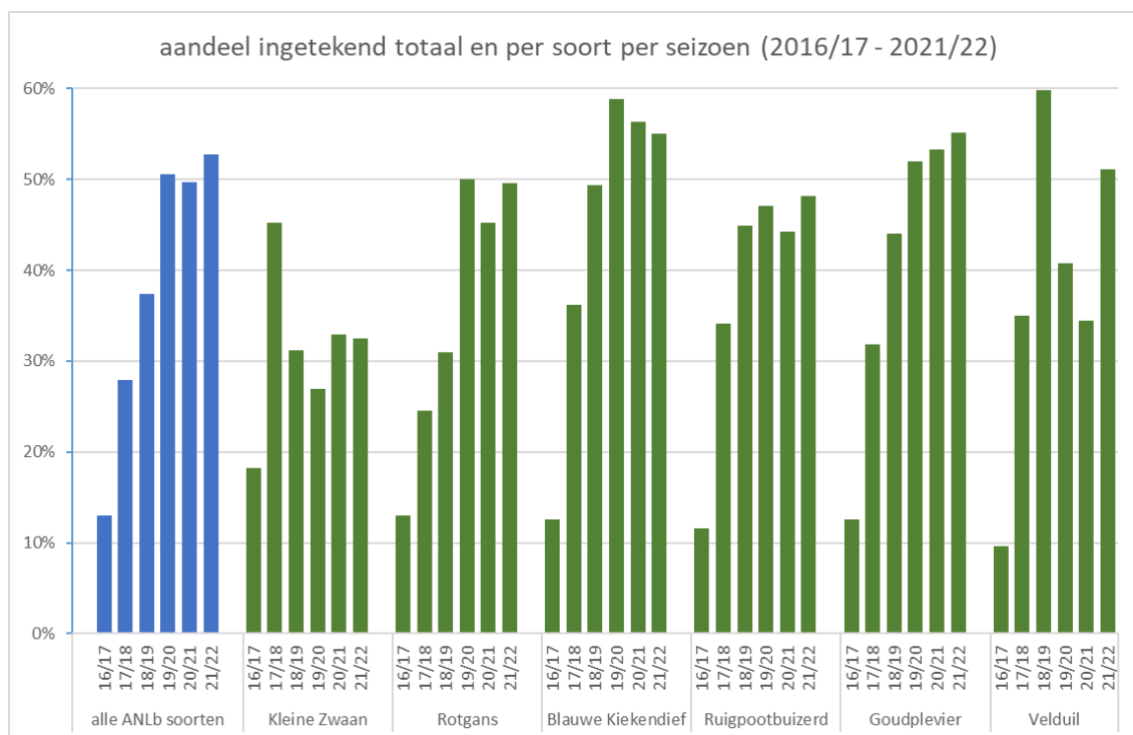
5.1 Uitgangssituatie

Watervogeltellers worden gestimuleerd om tijdens de reguliere watervogelmonitoring een aantal ANLb niet-broedvogelsoorten *in te tekenen* op de exacte locatie binnen het telgebied waar de soort is aangetroffen. Tot het telseizoen 2017/2018 ging het om de soorten Blauwe Kiekendief, Kleine Zwaan, Kraanvogel en Ruigpootbuizerd. In het voorjaar van 2018 is de soortenlijst door de provincies aangepast, waarbij de Kraanvogel is verwijderd en Goudplevier en Rotgans zijn toegevoegd.

Om watervogels te betrekken bij ANLb-evaluaties dienen waarnemingen tijdens het tellen van watervogels in monitoringgebieden op puntniveau te worden ingevoerd. Dergelijke puntwaarnemingen zijn voor de ANLb-beleidsmonitoring relevant als de oppervlakte binnen een straal van 300 meter rondom de waarneming voor minimaal 75% uit agrarisch gebied bestaat, en het aandeel gerealiseerde NNN niet hoger is dan 5%. Indien aan de basiseisen wordt voldaan, dan kwalificeren meetpunten met beheerovereenkomsten binnen een straal van 300 meter als ANLb-meetpunt. Als dat niet het geval is, dan kwalificeert het meetpunt als referentie.

5.2 Uitgevoerde werkzaamheden

Waarnemers zijn in 2021/2022 via herhaaldelijke oproepen in de maandelijkse nieuwsbrieven verzocht om de zes ANLb-soorten in te tekenen wanneer deze bij de reguliere telling worden aangetroffen. Figuur 5.1 geeft een overzicht van het aantal vogels dat is ingetekend in de telseizoenen 2016/2017 t/m 2021/2022 van de Kleine Zwaan, Rotgans, Blauwe Kiekendief, Ruigpootbuizerd en Goudplevier. Het aandeel ingetekende vogels per soort is toegenomen, behalve bij Kleine Zwaan. Het aandeel van de zes ANLb niet-broedvogelsoorten dat werd ingetekend steeg van 13%, in 2016/2017 naar 53% in 2021/2022, maar de laatste drie telseizoenen is dat percentage licht gestegen. Het ingetekende aandeel van de Kleine Zwaan blijft laag omdat deze (regelmatig in grotere groepen) op open wateren voorkomt en daar worden de vogels veelal niet ingetekend. Winst valt te behalen door tellers in het Waddengebied over te halen om Avimap te gebruiken. Daar komt een flink aandeel van genoemde soorten voor, terwijl er nog relatief weinig tellers Avimap gebruiken.

Figuur 5.1. Overzicht van het aandeel ingetekende vogels per ANLb niet-broedvogelsoort via het Meetnet Watervogels in de telseizoenen 2016/2017 t/m 2021/2022.

5.3 Conclusies en aandachtspunten

De invoer via de mobiele applicatie Avimap neemt nog steeds licht toe. In het laatste deel van seizoen 2021/2022 lag het gebruik rond de 45%, tegen 35-40% in 2019/20 en 20-25% in 2017/2018. Nieuw geworven tellers gebruiken de app meestal direct. Maar soms gaan ook tellers die al (veel) langer tellen de app gebruiken. Gebruik van Avimap en het intekenen van ANLb-soorten tijdens de maandelijkse watervogeltellingen wordt blijvend gestimuleerd.

6. Monitoring van Wintervogels

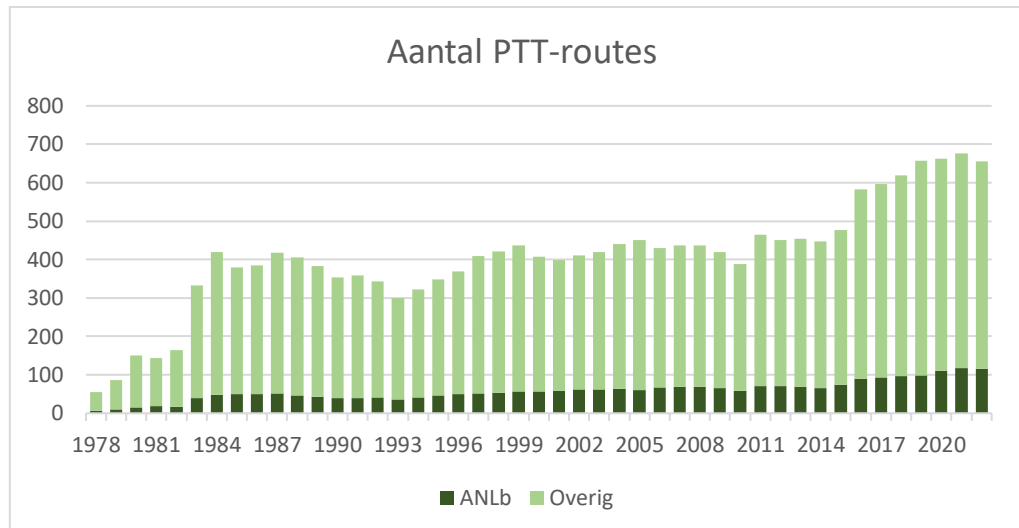
6.1 Uitgangssituatie

Het PTT-project (Punt Transect Tellingen), ook aangeduid als het Meetnet Wintervogels, is het enige landelijke meetnet dat zich richt op niet-watergebonden wintervogels, waaronder een aantal voor ANLb relevante vogelsoorten. Het PTT bestaat uit één telling per jaar in de tweede helft van december (tussen 16 december en 1 januari) en verzamelt sinds 1978 informatie over landelijke en regionale aantalsontwikkelingen van meer dan 80 soorten terrestrische wintervogels. Het is daarmee een van de langstlopende biotische meetnetten van Nederland. Het PTT heeft een vrij stabiele groep van ca. 550 (veelal ervaren) tellers met een relatief klein verloop.

PTT-punten doen mee als ANLb-meetpunt als de oppervlakte binnen een straal van 300 meter rondom een punt voor minimaal 75% uit agrarisch gebied bestaat, zich binnen die straal ANLb winterpakketten bevinden en de oppervlakte binnen de cirkel voor maximaal voor 5% uit NNN bestaat. Bij referentiemeetpunten liggen er dan geen winterpakketten binnen de cirkel.

6.2 Verrichte inspanningen en resultaten

In het najaar is gericht gezocht naar nieuwe tellers in regio's waar we verwachten dat nieuwe telroutes gewenst zijn. Dit is speciaal gedaan voor gebieden met wintermaatregelen in het kader van ANLb. Tellers zijn proactief benaderd, terwijl vacante routes ook op de website gepubliceerd zijn. Dit is vooral een uitdaging omdat er in de meeste regio's weinig winterpakketten zijn; het aantal potentiële tellers lijkt geen belemmering. Op 11 januari is een PTT-nieuwsbrief met de eerste resultaten gepubliceerd. Figuur 6.1 laat zien dat het aantal routes sterk is toegenomen sinds de start van de ANLb-beleidsmonitoring in 2016 (van ca. 450 naar ruim 650). Tot en met 15 januari 2023 zijn de telresultaten van 655 routes met elk 20 punten ingevoerd. Naar verwachting zullen er nog 10-20 routes worden ingevoerd. Door ongunstige weersomstandigheden na 20 december (bijna dagelijks perioden met regen en/of veel wind) zijn sommige routes niet geteld.

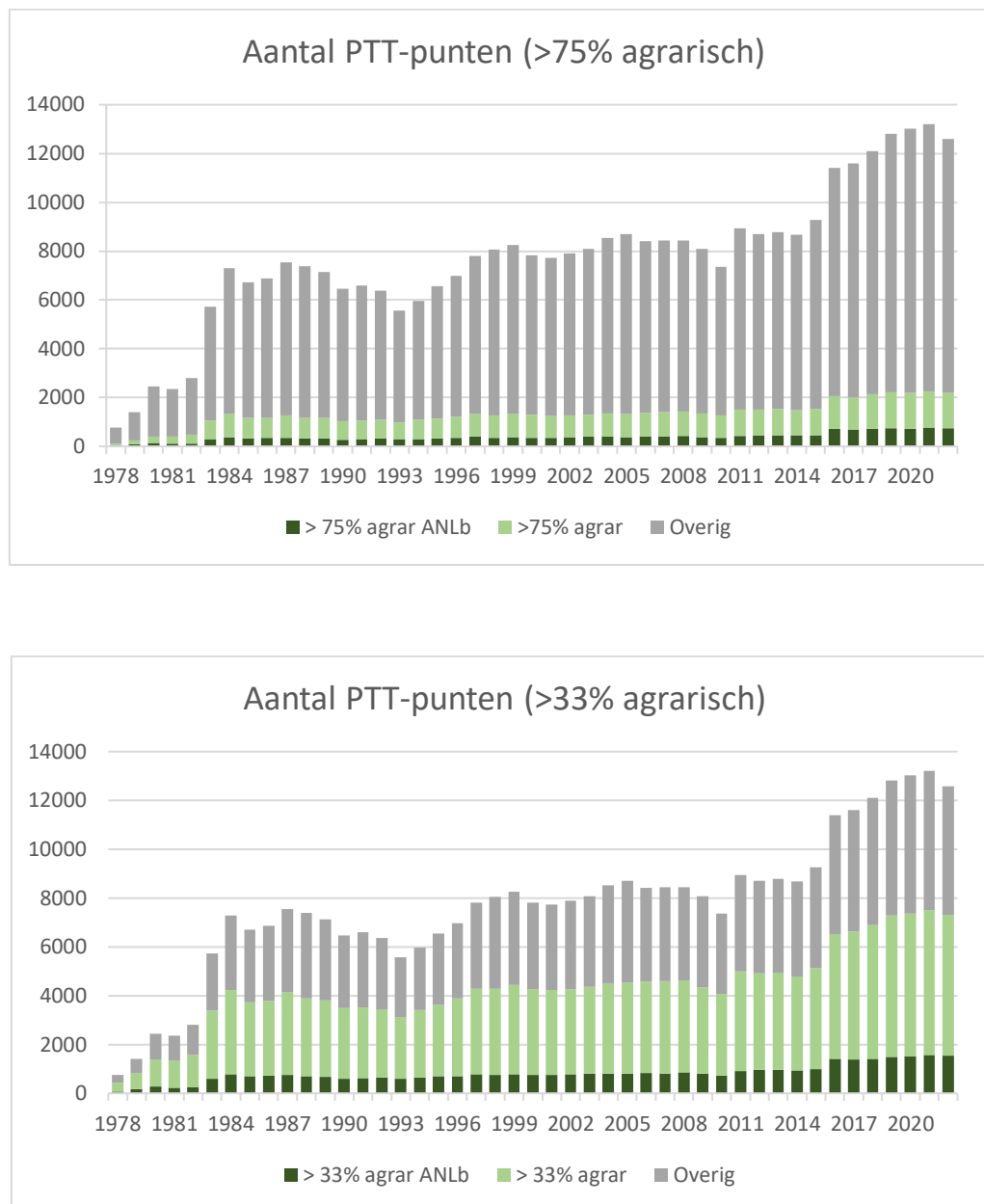

Figuur 6.1. Aantal getelde routes per jaar van 1978 tot en met 2023 (stand 15 januari 2023; het aantal zal door nalevering nog wat hoger uitkomen). De figuur maakt onderscheid tussen routes waarin zich al dan niet één of meer telpunten nabij ANLb-beheer bevinden.

Voor voldoende statistische zeggingskracht over verschillen in trends van ANLb-doelsoorten binnen en buiten invloedssfeer van ANLb is het belangrijk dat een minimaal aantal positieve punten (punten waarop een soort aanwezig is) geteld wordt. Het CBS heeft een indicatieve poweranalyse uitgevoerd waarbij specifiek voor het PTT is bepaald op hoeveel meetpunten een doelsoort vastgesteld moet zijn. Op basis van gangbare criteria bleek dat 116 positieve punten toereikend moeten zijn. In de in 2019 uitgevoerde studie naar de juiste toekenningsystematiek (Kleyheeg & Zoetebier 2019) is vervolgens aan de hand van een aantal scenario's nagegaan welke uitspraken gedaan kunnen worden.

Belangrijk uitgangspunt is dat de oppervlakte ANLb-gebied met winterpakketten gering is. Uitgaande van de eis dat zich ANLb binnen 300 meter van het telpunt bevindt (en meer dan 75% bestaat uit

agrarisch gebied en maximaal 5% uit NNN) dan waren er in 2018 er 232 telpunten nabij ANLb-winterpakketten en ruim 1.400 referentiemeetpunten beschikbaar. Een analyse is nog niet uitgevoerd, omdat de telperiode net is afgelopen en nog steeds gegevens worden ingevoerd. Figuur 6.2. geeft een eerste indruk. Omdat de 75%-norm nogal streng is - punten nabij agrarisch gebied langs bosranden vallen bijvoorbeeld af - is ook de situatie met 33% agrarisch gebied in beeld gebracht.

Figuur 6.2. Aantal getelde telpunten, verdeeld over ANLb, overig agrarisch (waaronder referentiemeetpunten) en overig (urbaan, bos, natuurlijk terrein etc). Boven is uitgegaan van de eis dat minstens 75% van de oppervlakte binnen een straal van 300 meter van het telpunt uit agrarisch gebied bestaat. Onder is de situatie bij ten minste 33% agrarisch gebied zijn in beeld gebracht.

6.3 Conclusies en aandachtspunten

De beperkende factor bij wintervogels is dat er relatief weinig ANLb-winterpakketten zijn en dat de meeste doelsoorten vrij schaars zijn. Het aantal getelde routes/telpunten neemt met >5% per jaar toe, wat veel perspectief biedt, zeker op het moment dat ook het areaal winterpakketten toeneemt.

7. Monitoring via Meetnet Nestkaarten

7.1 Uitgangssituatie

Het Meetnet Nestkaarten is in 1995 van start gegaan en richt zich op het verzamelen en analyseren van data over broedresultaten. Binnen het meetnet wordt samengewerkt met veel andere organisaties en soortwerkgroepen die nestgegevens verzamelen. Zij brengen hun gegevens via dit project bij Sovon onder en maken ze daarmee beschikbaar voor toepassingen in het kader van natuur- en soortenbeleid. Informatie over broedsucces van boerenlandvogels is een belangrijke factor voor evaluatie en aansturing van het agrarisch (natuur)beheer. In samenwerking met het CBS is hiervoor een beleidsindicator gepresenteerd in het Compendium voor de Leefomgeving (<https://www.clo.nl/indicatoren/nl1623-nestsucces-van-boerenlandvogels>) en de Boerenlandvogel-balans. Voor onder andere twee ANLb-doelsoorten, de nacht-actieve Kerkuil en Steenuil, is het meetnet de belangrijkste informatiebron voor aantalsmonitoring.

Informatie over broedsucces van boerenlandvogels is een belangrijke factor voor evaluatie en aansturing van het agrarisch natuurbeheer. Mede daarom is in 2020 door CBS en Sovon een Nestsucces indicator ontwikkeld, waarin de gecombineerde trends in het nestsucces van boerenlandvogels die op de grond broeden ('grondbroeders'), zoals steltlopers en eenden, wordt vergeleken met het nestsucces van de boerenlandvogels die niet op de grond broeden ('niet-grondbroeders'), zoals de meeste zang- en roofvogels. Deze Nestsucces indicator is in de Boerenlandvogelbalans 2020 voor eerst gepubliceerd en zal door CBS jaarlijks worden geactualiseerd in het Compendium voor de Leefomgeving. Voor onder andere twee ANLb-doelsoorten, de nacht-actieve Kerkuil en Steenuil, wordt verkend of het broedsucces ook op soortniveau inzicht kan geven in de effectiviteit van ANLb-beleid. Voor deze beide soorten is het Meetnet Nestkaarten daarnaast een belangrijke informatiebron voor aantalsmonitoring.

Voor Kerkuil en Steenuil wordt gestuurd op de juiste ontsluiting van de beschikbare informatie, zodat ze gekoppeld kunnen worden aan locaties met (beschikt) leefgebied in het kader van ANLb. Dit betekent dat gesprekken gevoerd moeten worden met de landelijke en regionale werkgroepen die zich richten op deze soorten om afspraken te maken over het gedetailleerd doorleveren van nestlocaties. In dit verband moet soms ook de zorg worden weggenomen dat nestgegevens verkeerd worden gebruikt, kunnen leiden tot een beperking in de agrarische bedrijfsvoering of kunnen leiden tot ongewenste aanloop. Verder is terugkoppeling op de jaarlijkse uilencontactdagen van belang. In latere jaren is ook begeleiding van vrijwilligers een belangrijk aspect.

7.2 Verrichte inspanningen en resultaten

Er is gedurende het jaar geregeld contact en/of overleg met bestuursleden van STONE en SKWN over het verder verbeteren van de inzameling en uitwerking van nestgegevens. In samenwerking met de soortwerkgroepen wordt gezorgd voor terugkoppeling aan de vrijwilligers. In november 2021 is er op de (digitale) Landelijke Dag van Sovon een presentatie geweest over ontwikkelingen in het broedsucces van de Steenuil. Bovendien is er gewerkt aan de analyse van alle verzamelde Steenuil-gegevens tot nu toe in het kader van het 25-jarige jubileum van STONE. Deze analyse is inmiddels afgerond en wordt op het jubileumsymposium van STONE op 4 februari 2023 gepresenteerd. In het voorjaar heeft Sovon daarnaast, in samenwerking met STONE en SKWN, een artikel op Nature Today gepubliceerd waarvoor reproductiegegevens zijn gebruikt. Het artikel, dat het broedsucces van uilen in verband brengt met de muizenstand, is [hier](#) terug te lezen.

Voor de Steenuil geldt dat de gegevensverzameling via Meetnet Nestkaarten goed loopt. Voor 2020 tot en met 2022 zijn er tot op heden 1.580, 2.342 en 2.292 nesten doorgegeven (inclusief exacte locatie). Het cijfer uit 2020 ligt onder het niveau van de voorgaande jaren, wat te maken heeft met de restricties rondom Corona. Een substantieel deel van de waarnemers en erfbewoners heeft toen afgezien van nestkastcontroles. Er resteren echter nog voldoende nestkaarten voor het berekenen van trends in broedsucces. In 2021 waren er minder corona-restricties en werd een recordaantal van 2.342 nestkaarten verzameld. Ook in 2022 ligt het aantal met 2.292 nestkaarten erg hoog, waarbij bovendien nog enige nalevering zal plaatsvinden.

Voor de Kerkuil geldt dat de gegevensverzameling via Meetnet Nestkaarten ondanks belangrijke vorderingen nog verder verbeterd moet worden. Deze verbeteringen zijn in volle gang; in 2020-2022 zijn er tot op heden 1.599, 1.435 en 1.214 nesten doorgegeven (inclusief exacte locatie). Het aantal broedende Kerkuilen schommelt evenwel sterk van jaar tot jaar. 2019 was een jaar met uitzonderlijk veel muizen en dus een topjaar voor de Kerkuil. 2020 en 2021 waren mindere jaren voor de Kerkuil, met in 2021 naar schatting de laagste aantallen broedparen sinds 2013. Hierdoor ligt het verzamelde aantal nestkaarten in deze jaren vanzelfsprekend lager dan in jaren met meer broedende paren. Een definitieve aantalschatting uit 2022 is nog niet beschikbaar en er is nog enige nalevering van nestkaarten te verwachten.

In samenwerking met SKWN worden nestkastcontroleurs gestimuleerd om hun gegevens in te voeren bij Meetnet Nestkaarten. Dit jaar heeft SKWN een [vernieuwde handleiding](#) uitgebracht voor vrijwilligers die met Kerkuilen werken. In overleg met Sovon is besloten om een hoofdstuk toe te voegen over het belang van het invoeren van gegevens in Meetnet Nestkaarten. Daarnaast worden er enkele belangrijke aspecten van het nestonderzoek, zoals het uitvoeren van nacontroles, benadrukt.

7.3 Conclusies en aandachtspunten

Voor zowel Steenuil als kerkuil zijn we positief over de haalbaarheid van de ANLb-meetdoelen.

8. Referenties

BOELE A., VAN BRUGGEN J., GOFFIN B., KAVELAARS M., KOFFIJBERG K., VERGEER J.W. & VAN DER MEIJ T. 2022. Broedvogels in Nederland in 2021. Sovon-rapport 2022/59. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

CBS. 2022. Meetprogramma's voor flora en fauna – Kwaliteitsrapportage NEM over 2021. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag.

KLEYHEEG E. & ZOETEBIER D. 2019. Toekenning meet- en telpunten van wintervogels, watervogels en gebiedsdekkend getelde broedvogels in het kader van de beleidsmonitoring ANLb. Sovon-notitie 2019/69. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

TEUNISSEN W., VOGEL R., & ZOETEBIER D. 2018. Toekenning meetpunten van broedvogels in het kader van de beleidsmonitoring ANLb. Sovon-notitie 2019/69. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

- nieuw
- meetplan
- meetplan geteld 2016
- agrarisch
- beschermt gebied

In opdracht van:

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

